

Bog anmeldelse.

v. Fircks: *Bevölkerungslehre und Bevölkerungspolitik*. Leipzig 1898. 492 pp.

Det store Foretagende, som afdøde Kuno Frankenstein har grundlagt (*Hand und Lehrbuch der Staatswissenschaften in selbständigen Bänden*), og som nu fortsættes af Heckel: en Række selvstændige Fremstillinger af Statsvidenskabens enkelte Afsnit, er ført et Skridt videre ved det ovennævnte Værk af den veltjente preussiske Statistiker; det udkommer som 6te Bd. af 1ste Afdeling (*Volkswirtschaftslehre*). Man faar nogen Respekt for Statsvidenskabens Omfang, naar man ser, hvor let disse Bøger maa gaa hen over mangfoldige Emner. Den, der aspirerer til at være Fagmand, vil i et Værk som det her anmeldte jævnlig blive skuffet; Forfatteren vilde ikke med sin bedste Vilje kunne give en blot nogenlunde udtømmende Fremstilling af de talrige Emner, han strejfer i Befolkningsstatistiken, saa lidt som han kan gøre tilstrækkelig Rede for Malthus' Lære og alle de Angreb og Forsvar, den har givet Anledning til. Ganske det samme gælder Frankensteins Fremstilling af »Arbejderbeskyttelsen«, dette uhyre og mangesidige Emne, endnu mindre er det lykkedes Hermann og Karl Brämer i deres Frem-

Bog anmeldelse.

v. Fircks: *Bevölkerungslehre und Bevölkerungspolitik*. Leipzig 1898. 492 pp.

Det store Foretagende, som afdøde Kuno Frankenstein har grundlagt (*Hand und Lehrbuch der Staatswissenschaften in selbständigen Bänden*), og som nu fortsættes af Heckel: en Række selvstændige Fremstillinger af Statsvidenskabens enkelte Afsnit, er ført et Skridt videre ved det ovennævnte Værk af den veltjente preussiske Statistiker; det udkommer som 6te Bd. af 1ste Afdeling (*Volkswirtschaftslehre*). Man faar nogen Respekt for Statsvidenskabens Omfang, naar man ser, hvor let disse Bøger maa gaa hen over mangfoldige Emner. Den, der aspirerer til at være Fagmand, vil i et Værk som det her anmeldte jævnlig blive skuffet; Forfatteren vilde ikke med sin bedste Vilje kunne give en blot nogenlunde udtømmende Fremstilling af de talrige Emner, han strejfer i Befolkningsstatistiken, saa lidt som han kan gøre tilstrækkelig Rede for Malthus' Lære og alle de Angreb og Forsvar, den har givet Anledning til. Ganske det samme gælder Frankensteins Fremstilling af »Arbejderbeskyttelsen«, dette uhyre og mangesidige Emne, endnu mindre er det lykkedes Hermann og Karl Brämer i deres Frem-

stilling af Forsikringsvæsenet: de mange Spørgsmaal, som særlig maa interessere en Forsikringsmand, som ønsker at orienteres i de Nydannelser, der vise sig i vore Dage, ere for største Delen kun ganske løselig berørte, end sige at Bogen skulde kunne give det mathematiske Grundlag for Forsikringsvæsenet. En Vanskelighed ligger jo ogsaa deri, at kun meget faa Tyskere formaa at lade være med at sige, hvad ethvert fornuftigt Menneske kan sige sig selv, saa at den Art Betragtninger ofte som Gøgeunger skyde det reelle Indhold ud. Man læse f. Ex. Schäffles to Bind om Skatterne (ligeledes i Frankensteins Samling) og man vil — som sædvanlig, naar Schäffle skriver — faa nok at gøre med at pille det, man kan bruge, ud af den uhyre Emballage, denne iøvrigt fortjente Forfatter bruger.

Noget bøder det herpaa, at Bøgerne ledsages af udførlige Bibliografier. Alene i v. Fircks Bog er der en af Lippert udarbejdet Bibliografi paa 96 Sider, og den, der ønsker dybere Kundskab, kan i en saadan Bogfortegnelse faa megen Vejledning i sit Studium; ønskeligt kunde det saa dog maaske være, om denne Bogfortegnelse kom til at staa i noget inderligere Forhold til Bogen selv; skønt v. Fircks jævnlig anfører sine Kilder, sker det dog ikke altid, i alt Fald ikke saa udførligt, som man kunde ønske sig. Og man maa jo ogsaa være forberedt paa, at saadanne Boglister indeholde en hel Del Revl og Krat. Man ser det bedst ved at titte ind ad sine egne Vinduer og se, hvad det er for danske Bøger der nævnes. For ikke at tale om, at Frankenstein i sin Fortegnelse over Bøger om Arbejdsforholdene i Danmark uforvarende kommer til at tage

Deuntzers Arveret med i Købet (ligesom Bogen om Bier, deres Røgt og Pleje, der blev nævnet i et Værk om Bierbrauerei), saa føler man sig lidt fremmed, naar man læser blandt de meget faa danske Skrifter, han anfører (hvortil i Parenthes ogsaa et Par oversatte Arbejder af Stuart Mill regnes) følgende Titel: Lunde: Forslag til Arbejderreformens Losning i Overenstemmelse med Menneskets Bestemmelse paa Jorden, eller naar der fortælles om den norske Arbejderkommissions »Sedshilling«.

Men naar man saaledes har sat sine Fordringer ned, vil man kunne have megen Nytte af dette Foretagende, og ikke mindst af v. Fircks' Bog. Man vil i denne finde en omhyggelig Fremstilling af Befolkningsstatistikens og Befolkningspolitikens Grundrids, og man vil være ham taknemlig for en Mængde Tal og andre positive Oplysninger, som man ellers maa lede efter i den officielle Statistik, eller i afsides Kroge af den statistiske Literatur, og som han synes at have sigtet og bearbejdet med Flid og Omtanke, om der end kan findes et og andet, som han opfatter som mere troværdigt, end det vist fortjener, f. Ex. af Oldtidens og Middelalderens Befolkningshistorie, eller de 11 Milioner, han stadig regner med i de tyske Kolonier.

Forfatteren dvæler ganske naturlig en Del ved Folketællingsmetoderne, selvfølgelig mest med tyske Erfaringer og Forhold for Øje; maaske vil man da her savne noget mere dybtgaaende Betragtninger eller Fremblik paa Statistikens hidtil uløste Opgaver, som f. Ex. Bestemmelsen af Tællingernes Nøjagtighedsgrad, men der er ingen Tvivl om, at denne Del af Bogen vil læses med Udbytte, ligesom overhovedet den Rede-

gørelse, han giver for Resultaterne af Folketællingerne, hvortil knytter sig forskellige specielle Undersøgelser, som f. Ex. om Legemshøjde og Legemsvægt.

Ogsaa i de næste to store Afsnit, om Befolkningens Bevægelser og Dødelighedstavler, viser Forfatteren sig i Besiddelse af udbredt Læsning og et godt Skøn over, hvad der kan interessere Læseren; kun af og til opstaar der noget Misforhold, som i Vielsesstatistiken, hvor han noget vel vidtløftigt og uinteressant gengiver sine tidligere offentliggjorte Undersøgelser over de Viedes Erhvervsforhold. Han er godt orienteret i det vigtige og vanskelige Spørgsmaal om Uægtefødtes Dødelighed, hvortil Böckh har leveret gode Bidrag i de senere Aar, ligesom man faar Traaden til Udklaring af Spørgsmaalet om Overgange fra et Trossamfund til et andet; derimod kunde man maaske have ønsket den vigtige statistiske Fremtidsopgave belyst: Overgangen fra en Samfundsklasse til en anden; denne Opgave turde være nok saa betydningsfuld som Spørgsmaalet om Vandringer fra Land til By eller Udvandring til fremmede Verdensdele; men ogsaa her gælder det vel, at Forfatteren mere har søgt at fremstille, hvad der er tilvejebragt, end at skrive Ønskesedler for Fremtiden.

Hvad danske Læsere maaske ville læse med størst Interesse, om end med en vis Kuldegysning, er den preussiske Statistikers Lære, i Slutningen af Bogen, om de smaa Nationers Ret, der ere uheldige nok til at komme under tysk Scepter. Det er Preusserens Væ Victis, der her kommer til Orde. Udførlig gør han Rede for Nationalkampene i de østlige Provinser, hvor den polske Befolkning med en paafaldende Sejhed

holder Germaniseringen Stangen, dette store Endemaal for tysk Statskunst; og han har en Del at fortælle om de Danske i Nordslesvig. Det gælder for ham, at de fremmede Elementer i nyerhvervede Landsdele eller Distrikter, der støde op til andre Lande, snarest mulig fjernes; dertil er Staten for sin egen Selvopholdelses Skyld ikke blot berettiget, men endogsaa forpligtet, og med Beklagelse anfører han da, hvorledes Tyskheden her og der er gaaet tilbage. Fra tysk Side behøver man efter hans Opfattelse aldeles ikke at forsone den polske Befolkning, der maa være glad til for at høre til det store Rige, og enhver Forholdsregel fra Statens Side, der kunde tydes i denne Retning, vilde kun forhale disse Landsdeles endelige Fortyskning, som det nu var paa Tide at gennemføre, og det med hele den Magt, Staten raader over. Og saaledes videre i et videnskabeligt Sprogs tilknappede Fanatisme. Saa er det dog maaske en Trøst for de Smaa, at det er lettere at tumle med Tal og med Theorier end med Menneskehjerter og Menneskeviljer.

H. W.
